

3. Analytická zpráva: Bydlení očima klientů (Zkušenost s hledáním bydlení a vytvářením domova)

Zpráva z výzkumného šetření realizovaného v projektu Housing First Písek

Úvod

Tato zpráva vznikla v rámci projektu Housing First Písek (reg. č. CZ.03.02.01/00/22_101/0001048), podpořeného z Operačního programu Zaměstnanost plus. Účelem projektu je podpořit ohrožené domácnosti při řešení bytové nouze, tedy získat pro ně standardní bydlení a pomoci jim v něm setrvat. Konkrétně se text vztahuje ke klíčové aktivitě KAB2: B8 Prevence a řešení diskriminace v bydlení. Ta předpokládá, že do sběru a analýzy budou zahrnuty jak podněty týkající se diskriminace v přístupu k bydlení, tak i další oblasti, které mají na bydlení vliv.

V rámci této aktivity vznikly tři analytické výstupy. Každý z nich se na problematiku dívá z jiné strany. První se opírá o tzv. mystery cally, tedy simulované telefonáty realitním makléřům a soukromým pronajímatelům, a sleduje, jak se liší jednání vůči zájemci romského a neromského původu. Druhý vychází z dostupných dokumentů doplněných rozhovory s pracovníky lokální pobočky. Ten se zaměřuje na institucionální a tržní prostředí, ve kterém se klienti pohybují, tedy na pravidla přidělování obecních bytů, spolupráci s Úřadem práce nebo na proměny místního nájemního trhu. Tato zpráva tvoří třetí část a věnuje se perspektivě samotných klientů.

Šetření sleduje dvě výzkumné otázky. První se ptá, jak klienti popisují svou zkušenost s hledáním bydlení a se vztahy, do nichž po nastěhování vstupují. Druhá, jak popisují svůj vztah k novému bydlení jako k domovu. Vychází přitom mimo jiné z textu Cecilie Bergstedt¹, který se věnuje vytváření domova u nájemníků v obdobném typu programu. Ptát se na domov, a nikoli pouze na bydlení, umožňuje zachytit to, co se v běžných ukazatelích ztrácí. Byt lze popsat, spočítat i zajistit. Zda se v něm člověk cítí doma, se takto uchopit nedá, přestože právě to spoluurčuje, jak se v daném bydlení žije a zda v něm člověk chce setrvat. Otázka po domově proto otevírá i to, co se odehrává až poté, co je bydlení formálně zajištěno. Právě to je přitom podstatné i vzhledem k druhému z cílů projektu, tedy udržení bydlení.

Text je členěn podle obou výzkumných otázek. První část se věnuje obtížím v přístupu k bydlení, strategiím, kterými na ně informátoři reagují, a zkušenosti s odlišným zacházením mimo oblast bydlení.

¹ BERGSTEDT, Cecilia. *Hemkänslor: samtal och tankar om att skapa ett hem*. Online. Göteborg: Göteborgs Stadsmission, 2021. Dostupné z: <https://www.bostadforst.se/app/uploads/Hemkänslor-Bostad-Först.pdf>. [citováno 2026-07-28].

Následuje část o sousedských vztazích a vztahu s majitelem, kde se sledovaná témata promítají do už získaného bydlení. Druhá část se zabývá domovem, tedy tím, co jej podle informátorů utváří, co pro ně znamená a co jeho vzniku brání. Závěrečná část se věnuje roli doprovodné práce a tomu, co pro informátory znamená konec projektu.

Metoda a data

Podklad vychází z osmi polostrukturovaných rozhovorů s klienty projektu, vedených podle připraveného scénáře, nahrávaných a následně přepsaných. Rozhovory probíhaly v soukromí a místo si volil sám informátor, tedy buď vlastní domácnost, nebo kancelář pobočky. Analýza sledovala dvě výzkumné otázky, uvedené výše. Přepisy byly kódovány ručně podle codebooku, který vznikl ze samotných dat. Samotné kódování tak postupovalo induktivně, zatímco obě výzkumné otázky vymezovaly jeho rámec. Šetření si neklade za cíl jevy vysvětlovat ani určovat jejich rozšíření mezi klienty. Informuje o tom, že se daná zkušenost ve výpovědích vyskytuje, a o tom, jak ji informátoři popisují.

Informátory tvoří osm klientů projektu, kteří v době rozhovoru bydleli ve stabilním nájemním bydlení. Zastoupeny jsou různé typy domácností, od jednotlivců žijících samostatně přes páry po domácnosti s dětmi či s více generacemi pod jednou střechou. Polovina informátorů se v rozhovoru sama hlásí k romské etnitě. Část informátorů vstupovala do projektu po výkonu trestu odnětí svobody, ostatní z jiných situací bytové nouze. Rozdílné jsou i podmínky současného bydlení, od bytů v panelové zástavbě po byt v činžovním domě. Toto složení je pro čtení výsledků podstatné, protože zkušenost s etnickým podmíněným odmítáním se v datech koncentruje u romských domácností, zatímco u ostatních informátorů vystupují do popředí bariéry jiné povahy. Nerovnoměrné je i zastoupení jednotlivých výpovědí v následujícím textu. Někteří informátoři popisují své zkušenosti podrobněji a v delších pasážích než jiní, což se promítá i do toho, jak často se v textu objevují.

Výpovědi jsou uváděny pod kódy R1 až R8. Přepisy jsou pseudonymizované, přímé identifikátory jako jména a adresy jsou odstraněny nebo nahrazeny obecným označením. Jména pracovníků se v citacích neobjevují. Účast byla dobrovolná a zahrnovala informovaný souhlas. Sběr i zpracování dat proběhly v souladu s interními postupy evaluačního oddělení organizace.

S žádostí o rozhovor oslovili klienty pracovníci organizace. Počet klientů projektu je omezený, nešlo tedy o výběr ze širokého souboru. Účast byla nabídnuta a oslovení ji mohli odmítnout. Do šetření vstoupili ti, kdo s rozhovorem souhlasili. Výsledné složení informátorů je proto spoluutvářeno i ochotou vypovídat. Rozhovory vedli pracovníci téže organizace, avšak nikoli z přímé práce s klienty. Tato okolnost je pro čtení výpovědí podstatná. Rozhovor, v němž klient hovoří se zástupci organizace, která mu zajistila bydlení, může sám o sobě vést k příznivější prezentaci poskytnuté podpory, ať už z vděčnosti, nebo ze snahy neohrozit vztah, na němž klient závisí. To, že rozhovory nevedli sociální pracovníci klientů, tento vliv zmírňuje, neruší jej však. Blízkost organizace ke klientům však nepůsobí pouze jako riziko zkreslení. Navázaný kontakt a důvěra jsou zároveň podmínkou, bez níž by část informátorů do rozhovoru pravděpodobně nevstoupila nebo by o citlivých zkušenostech hovořila zdrženlivěji.

Šetření nezachycuje ověřený stav věcí, nýbrž to, jak informátoři svou situaci vnímají, popisují a vykládají. Nejvýrazněji se to týká diskriminace, u níž pracujeme s diskriminací vnímanou, tedy s tím, čemu informátoři odlišné zacházení připisují a jak je prožívají, nikoli s prokázaným jednáním druhé strany. Vzorek je malý a nemá ambici reprezentativnosti. Toto zaměření na vlastní zkušenost klientů je však pro daný typ šetření příznačné a je zároveň jeho hlavním přínosem.

Zjištění z provedených rozhovorů: Hledání bydlení a vztahy po nastěhování

Obtíže v přístupu k bydlení

Všichni dotazovaní informátoři byli v době rozhovoru klienty projektu. Do stabilního bydlení se tak dostali právě jeho prostřednictvím. Jejich výpovědi o době před vstupem do projektu i o dřívějším hledání ale ukazují, s jakými problémy se museli během hledání nájemního bydlení potýkat. U některých se přitom jednalo o výrazné potíže. Nejzřetelněji vystupuje odmítání, které informátoři spojují se svou etnicitou. Vedle něj ale výpovědi zachycují i překážky jiné povahy a u části informátorů se různé druhy překážek kombinují.

Jádrem obtíží u romských domácností je opakované odmítání na volném trhu, které informátoři připisují své etnicitě. R2 popisuje vzorec, v němž samotné sdělení příjmení fungovalo jako zlom v jednání:

„Zrovna asi čtrnáct dní, co jsem volala... tam je krásný nájem 12 000 a jenom 28 000 v kauci, že bychom to nějak dali dohromady. A ten makléř mi říká: ‚Řekněte mi jméno.‘ Říkám: ‚[romské příjmení]‘. A on ještě jednou. Tak mu říkám: ‚[romské příjmení]‘. A on: ‚Aha. A kolik vás je?‘ Říkám: ‚Tři.‘ ‚Tak to v žádném případě. 2+kk je pro tři lidi malé.‘ Říkám: ‚Není to malé, 2+kk by nám stačilo, protože to je jakoby velká kuchyň s pokojem, že jo, a jedna místnost.‘ ‚Ne, to vůbec, nezlobte se, ale to vůbec‘ ... Hodně mě to odrazuje, to hledání.“ (R2)

Ústředním bodem je zde příjmení. Nejprve zazní etnický signál² v podobě opakovaného dotazu na jméno a teprve po něm zdánlivě neutrální zdůvodnění, totiž velikost bytu pro tři osoby, které informátorka sama zpochybňuje. Právě v této bezprostřední návaznosti se otevřená a skrytá rovina odmítání prolínají a stávají se od sebe těžko odlišitelné. Odmítání navíc probíhalo i nepřímo. Nejzřetelněji to popisuje R2, již pronajímatelé nebo makléři slibovali, že se ozvou, a neozvali se. Po roce takového telefonování začala podobné odpovědi předjímat.

Jeden z informátorů (R6) interpretoval odmítání na základě etnicity konkrétními atributy, které podle něj pronajímatelé potenciálním nájemníkům přisuzují, tedy barvou pleti a domnělou představou o charakteru:

„Když jsem hledal byt v Praze [...] někteří lidi na to koukají, jakou máte barvu na pleti. Nebo jak se chováte, podle charakteru [...] tak vlastně pak ten majitel se rozhodl, že nechce černou pleť, takže jsem se cítil jako takhle.“ (R6)

² Etnickým signálem rozumíme prvek jednání, z něhož druhá strana usuzuje na etnický původ zájemce, aniž by o něm byla výslovně informována. Typicky jde o příjmení, jméno, přízvuk, způsob řeči nebo vzhled.

Odmítání tak připisuje barvě pleti, kterou spojuje s obrazem nájemníka, jež si pronajímatel domýšlí. V možnostech tohoto šetření samozřejmě není ověřovat nebo obecně usuzovat, jaké jsou motivace pronajímatelů. Nepopisujeme zde prokázaný motiv druhé strany. Ve všech případech jde o vnímanou diskriminaci: rozhovory zachycují, čemu informátoři odmítání připisují a jak je prožívají. To, jak je prožívají, je přitom samo o sobě klíčové. Samotné vnímání dané situace jako nespravedlivě znevýhodňující může mít zásadní dopady na zdraví (duševní i jiné), jak ukazují dostupné výzkumy.³

Odmítání se přitom neváže pouze na etnicitu. Objevují se i další překážky. U R6 to bylo opakované odmítnutí kvůli psu, a to i navzdory doloženému výcviku, obecněji pak finanční nároky a otázky po velikosti a složení domácnosti. Repertoár kritérií se v našich datech ukazuje jako pestrý. Vedle příjmů a zaměstnání se objevují kauze, počet a složení domácnosti, přítomnost zvířete i prověřování ve veřejných rejstřících. Jak ale ukázala už výše zmíněná epizoda, etnický signál a zdánlivě neutrální důvod nezřídka zaznívají bezprostředně po sobě, takže se od sebe empiricky těžko oddělují. Data z provedených rozhovorů dokážou zaznamenat, která kritéria se objevují a jak je informátoři čtou. Nedokážou už ale rozhodnout, kdy neutrální kritérium působí jako skutečný důvod a kdy jako zástěrka etnického výběru. Šetření mezi pracovníky pobočky přitom uvádí, že otevřeně formulované požadavky vůči romským zájemcům se z inzerátů vytratily.⁴ Obdobnou nejednoznačnost zachytilo i šetření formou mystery callů, tedy simulovaných telefonátů pronajímatelům. Romské volající tam bylo opakovaně sděleno, že byt je již zadaný nebo že se pronajímatel ozve později, přičemž kontrolní telefonát volajícího z majority o několik hodin později ukázal, že byt volný je a prohlídku lze domluvit. Neutrálně znějící zdůvodnění se tedy nemusí krýt se skutečným důvodem. Sám zájemce přitom obojí rozlišit nedokáže, protože kontrolní srovnání, které mělo k dispozici zmíněné šetření, jemu chybí.⁵

Strategie zvládání překážek

Na strukturální znevýhodnění reagují informátoři strategiemi, jimiž se snaží své šance na trhu s bydlením zvýšit nebo se před odmítáním chránit. Nejvýrazněji o nich hovoří R2, v menší míře R6. Sahají od zásahů do toho, kdo za domácnost jedná, přes úpravu informací o sobě až po způsob, jímž se informátoři sami vymezují vůči stigmatizujícímu obrazu. Jednou z cest, jak omezit znevýhodnění, je nechat jednat toho, kdo nenese etnický signál. Na otázku, zda měl obdobné potíže i její syn, informátorka (R2) odpovídá, že neví, a hned to spojuje s tím, že jeho partnerka není Romka. Sama tedy neposuzuje, jak hledání probíhalo, ale nepřítomnost etnického signálu při jednání považuje za podstatnou. Stejná logika se projevuje i v tom, že opakované telefonování přenechává pracovníci projektu, tedy člověku, který navíc zná zavedené postupy:

³ PASCOE, Elizabeth A.; SMART RICHMAN, Laura. *Perceived discrimination and health: A meta-analytic review*. Online. Psychological Bulletin, roč. 135, č. 4, s. 531–554, 2009. Dostupné z: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2747726/pdf/nihms134591.pdf?fbclid=IwAR074q0vzrDu6l88_HMj1NGeILi6LWxiNVODaE9kOB5EQqvjdO0FORw6tqQ. [citováno 2026-07-28].

⁴ ROMODROM, o.p.s. *Bariéry v přístupu k bydlení: Situační a systémové poznatky z lokální praxe ve městě Písek*. Situační analýza. Písek: Romodrom, o.p.s., 2025. Projekt reg. č. CZ.03.02.01/00/22_101/0001048.

⁵ ROMODROM, o.p.s. *Zpráva z výzkumného šetření realizovaného v projektu Housing First Písek*. Interní výzkumná zpráva. Písek: Romodrom, o.p.s., 2024. Projekt reg. č. CZ.03.02.01/00/22_101/0001048.

„Člověka to odradí, má nato vztek. Tak pořád otravuju [pracovníci]. Říkám: ‚Prosím vás, zavolejte, vy víte, jak to chodí.‘ Protože pro mě je to zbytečné. Pak mě to jenom vytáčí, pak jsem úplně z toho celý den úplně vyřízená.“ (R2)

Delegování jednání zde není jen praktickou výpomocí nebo dokonce neochotou sama se na řešení podílet. Je to strategie, jak se vyhnout opakovanému vyčerpání z odmítání. Zároveň ukazuje k roli doprovodné sociální práce, která k projektu patří. Obdobné jednání zaznamenalo i šetření mezi pracovníky pobočky, podle nějž klienti opakovaně žádají pracovníky, aby na inzeráty volali za ně.⁶ Obdobné zprostředkování se u jiných informátorů objevuje až ve fázi po nastěhování, jak ukazuje část o sousedských vztazích.

Další cestou je úprava toho, co o sobě člověk sdělí. R2 popisuje, že při hledání musela systematicky zatajovat nebo pozměňovat skutečnost:

„Jako ty zkušenosti byly katastrofální. Musela jsem zatajit děti, musela jsem přijít s jiným příjmením, protože se mě automaticky ptali, abych řekla [romské příjmení], tak už jim přicházelo, že to je romské příjmení tak se mě na to ptali i dvakrát: ‚Řekněte mi ještě jednou, prosím vás, to příjmení.‘ No, musela jsem říct, že mám jenom dvě děti. V té době jsme nepracovali, tak jsem musela říct, že ano, chodím do práce.“ (R2)

Obdobnou obezřetnost, tedy pečlivé zvažování, co pronajímateli sdělit a co ne, popisuje i R6. Přizpůsobování se ale zastavuje tam, kde by zasáhlo samotnou identitu. Ačkoli R2 ad hoc uváděla jiné příjmení, o trvalé změně jména, kterou zná jako fungující postup, odmítá i uvažovat:

„Už se to tady stalo v Písku, že si ženské přejmenovaly to příjmení, ale určitě bych to neudělala. V první řadě ne. Jako jsem, čím jsem.“ (R2)

Příjmení zde funguje jako nositel etnického a místního stigma. Pojí se s domněnkou o etnicitě i s vazbou, skutečnou či nikoli, na konkrétní rodinu či lokalitu, která může být ve společnosti majoritou hodnocena negativně. Změna jména tuto vrstvu stigma podle jiných zkušeností dokáže oslabit. R2 ji však odmítá jako cenu placenou vlastní identitou. Její adaptace na z jejího pohledu znevýhodňující situaci tak sahá jen po určitou mez. Že jde o postup, který se v místě skutečně objevuje, potvrzuje i šetření mezi pracovníky pobočky, podle nějž někteří klienti ke změně příjmení přistoupili.

Odlišný případ představuje to, jak sami sebe informátoři vymezují vůči stigmatizujícímu obrazu „problémových“ nájemníků. R2 opakovaně zdůrazňuje řádnost vlastní rodiny, a to bez idealizace, protože zároveň nezakrývá, že u jednoho z dětí se to podle ní „nepovedlo“:

„Nevím, neděláme bordel, nekrademe. Děti mi chodí řádně do školy. [...] což u tohohle se nám nepovedlo, no, bohužel. Dal se na špatnou cestu.“ (R2)

U R6 nabývá tato pozice individualizující podoby:

„Člověk ale za to nemůže, jak se narodí, že jo, taky záleží na tom člověku, jak se chová. [...] Když prostě člověk se chová slušně, tak ten člověk to musí vidět na tom člověku, že je jinej, že jo, než ti ostatní.“ (R6)

⁶ ROMODROM, o.p.s. *Bariéry v přístupu k bydlení: Situační a systémové poznatky z lokální praxe ve městě Písek.* Situační analýza. Písek: Romodrom, o.p.s., 2025. Projekt reg. č. CZ.03.02.01/00/22_101/0001048.

V obou případech jde o dvojznačnou strategii. Pomáhá uhájit důstojnost, zároveň však přejímá logiku, která přijetí podmiňuje určitým výkonem a odlišením se od těch, kteří jsou hodnoceni negativním způsobem. Takže legitimním se stává ten, kdo prokáže, že „mezi ně“ nepatří. Jednotlivé strategie se tak pohybují od aktivních kroků na trhu až po to, jak informátoři sami sebe navenek představují. U konkrétních osob se pak tyto způsoby propojují. Ve všech případech jde o pokus vyrovnat se se společenským znevýhodněním, které si informátoři sami nezpůsobili.

Diskriminace mimo bydlení

Odmítání na trhu s bydlením není u informátorů izolovanou zkušeností. Část informátorů popisuje odlišné zacházení jako něco, co prostupuje i školu, veřejný prostor a běžné každodenní situace. Jinde naopak zaznívá, že se s ním informátor v Písku nesetkává. Tento širší rozměr je podstatný ze dvou důvodů. Ukazuje, že trh s bydlením je jen jednou z řady oblastí, v nichž se nerovné zacházení objevuje, a zároveň utváří žitou zkušenost, skrze níž informátoři čtou i nejednoznačné situace při hledání bydlení. Tato část proto nepředstavuje samostatné téma, nýbrž pozadí, na němž je třeba číst zkušenosti popsané výše i dále.

Nejrozvinutěji to popisuje R5, u níž zkušenost s nerovným zacházením sahá až ke školním letům a měla podle ní podobu opakovaných etnický orientovaných nadávek. Sama zdůrazňuje především její neustálost:

„To tam i křičeli prostě: ‚Už jde [hanlivé etnické označení],‘ a takhle, prostě jako furt.“ (R5)

Šlo přitom o školu, kde romských dětí mnoho nebylo. Zvláštní tíhu dává výpovědi R5 to, že podobné rozdělení pozoruje i u nejmladších dětí:

„Ty malý děti, prostě, oni to normálně ví, že prostě my jsme jiný a oni jsou taky jiný. [...] Právě i třeba pětiletý dítě už ví, co to je cigán, co to je rasismus a tak. [...] Že ‚Za nima nechod, jsou to černí,‘ a tak, prostě.“ (R5)

Z výpovědi R5 tak nevystupuje série ojedinělých incidentů, nýbrž souvislé pozadí, na němž se odehrává každodennost. Pozoruhodné je, že rozdělení, které popisuje, není v jejím podání záležitostí individuální nevrzivosti, ale něčeho, co se osvojuje velmi brzy a z obou stran. Na jedné straně děti z většiny podle ní slychají, že za romskými dětmi nemají chodit, na druhé straně si romské děti osvojují vědomí vlastní odlišnosti. Rané utváření takového rozdělení je přitom v souladu i s poznatky vývojové psychologie, podle nichž se etnická a rasová předpojatost u dětí objevuje již v raném věku.⁷

Zkušenost se školními nadávkami se vrací i u R2, byť v jiné době a u jiné generace. Její děti podle jejího popisu po nástupu do místní školy zpočátku narážely na etnický orientované nadávky a do školy zprvu chodit nechtěly, časem se ale zapojily. Cestu k přijetí přitom rámuje jako podmíněnou mimořádným úsilím:

⁷ RAABE, Tobias a Andreas BEELMANN. *Development of Ethnic, Racial, and National Prejudice in Childhood and Adolescence: A Multinational Meta-Analysis of Age Differences*. Online. Child Development, 2011, roč. 82, č. 6, s. 1715–1737. ISSN 0009-3920. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01668.x>. [citováno 2026-07-28].

„[...] musíme na tisíc procent, musíme na tisíc makat. Aby nás někdo vzal mezi sebe.“ (R2)

Tato zkušenost naznačuje vzorec, který se vrací i v části o strategiích, totiž že přijetí většinou je prožíváno jako něco, co si člověk musí zasloužit nadprůměrným výkonem a odlišením od negativně vnímané skupiny. Literatura o respektabilitě ukazuje, že právě soudy o „slušnosti“ a „řádnosti“ bývají prostředkem, jímž se kreslí a udržují symbolické hranice mezi skupinami, a to i v prostředí bydlení.⁸ Tatáž podmínka zaznívá i z druhé strany. V šetření realizovaném formou mystery callů podmiňovali soukromí pronajímatelé svůj souhlas tím, zda jsou zájemci „slušní“.⁹

Zkušenosti z veřejného prostoru zaznívají i mimo školu. R2 popisuje, že etnicky orientovaný komentář provázel i samotné nastěhování do bytu, když jeden ze sousedů oslovil rodinu při stěhování slovy „Co vy tady tmavouší?“ (R2). Naopak R3 klade podobné zkušenosti spíše do dětství a do jiného regionu a uvádí, že v Písku se s ničím takovým neseťkává.

Podstatné zde je, že informátoři popisují diskriminaci jako zkušenost prostupující více oblastí života, nikoli jako ojedinělý jev vázaný pouze na trh s bydlením. Právě o tuto opakovanou zkušenost z různých oblastí života se pak u informátorů, kteří ji popisují, opírá čtení nejednoznačných situací při hledání bydlení. Pokud člověk opakovaně zažívá odlišné zacházení ve škole nebo na ulici, je pochopitelné, že i mlčení pronajímatele nebo zdánlivě neutrální zdůvodnění interpretuje na tomto pozadí. Dostupné výzkumy přitom ukazují, že zkušenost s diskriminací napříč oblastmi života uvádí většina romské populace v České republice.¹⁰

Sousedské vztahy a vztah s majitelem

Kvalita a stabilita bydlení se do velké míry odvíjejí také od vztahů, do nichž nájemník po nastěhování vstupuje se sousedy a s majitelem. V těchto vztazích do určité míry pokračuje i motiv předsudečného jednání, který byl sledován i v oblasti hledání bydlení. Zároveň se v provedených rozhovorech ukazuje, jak nerovnoměrně je mezi informátory rozložena možnost vzniklé problémy řešit.

Sousedské vztahy se mezi informátory pohybují od korektních a postupně se zlepšujících až po soustavně nepřátelské. Nejrozvinutěji popisuje problémy se sousedy R5, u níž se spokojenost s bytem a špatné sousedské vztahy prolínají od začátku:

„Tak já bydlím v Písku a bydlí se mi tady dobře, akorát sousedi, eh, nejsou moc milí.“ (R5)

To, co začalo stížnostmi na hlasitou hudbu, popisuje R5 jako postupně se stupňující a soustavné napětí, v němž se opakovaně vrací obtěžování mířené na členy domácnosti i další příbuzné osoby:

⁸ ROSBROOK-THOMPSON, James a Gary ARMSTRONG. *Respectability and boundary making on a superdiverse housing estate: The cross-racial deployment of intra-ethnic stereotypes*. Online. The British Journal of Sociology, 2022, roč. 73, č. 2, s. 259–272. ISSN 1468-4446. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12922>. [citováno 2026-07-28].

⁹ ROMODROM, o.p.s. *Zpráva z výzkumného šetření realizovaného v projektu Housing First Písek*. Interní výzkumná zpráva. Písek: Romodrom, o.p.s., 2024. Projekt reg. č. CZ.03.02.01/00/22_101/0001048.

¹⁰ FRA. *Roma in 10 European Countries*. Online. Vídeň: European Union Agency for Fundamental Rights, 2022. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results_en.pdf. [citováno 2026-07-28].

„A vlastně potom ségra přišla ke mně do bytu a paní pod náma, taková starší, jí řekla: ‚Co tady děláš? Běž pryč, tady nebydlíš,‘ a takhle. Tak jsem se naštvála, tak jsem šla, ale hned v klidu jsem se jí zeptala a vlastně jsem jí řekla, jako jaký problém s náma má. A začala: ‚Já mám taky cikánku, snachu,‘ a takhle. [...] A přímo ta stejná paní k nám chodila skoro každé týden, že můj syn ťuká na topení.“ (R5)

Napětí přitom nezůstalo u jednotlivého sporu. Nabylo trvalé podoby a následně eskalovalo, v jednom okamžiku i před přivolanou policií:

„No a potom jsem zavolala policajty, ta nám úplně tam nadávala před policajtama, že jsme hovna, a takhle.“ (R5)

Vedle otevřených střetů popisuje R5 i tišší, každodenní podobu vylučování:

„Ani mi je jen tak neotevřou, když jdu s kočárkem, a tak nevdá mi to, ale že zavírají před nosem. Nechám si otevřeno, jdu vyhodit smetí a oni mi zavrou.“ (R5)

Informátorka v rozhovoru jasně pojmenovává vnímaný etnický rozměr, který si vysvětluje jako spouštěč sousedských konfliktů. O dané sousedce se vyjadřuje jako o „rasistce“ a ve svém výkladu se opírá i o to, jak jí situaci měla pojmenovat sama majitelka bytu:

„Právě majitelka mi říkala, že si taky pouštěla písničky, když tu bydlela, nikdo jí nic neříkal, a řekla mi na plnou čáru, že prostě to dělá barva kůže.“ (R5)

V podání informátorky tak majitelka provádí srovnání, které informátorku v jejím čtení utvrzuje. Za totéž jednání, tedy za hlasitou hudbu, se dřívější nájemníci nedostalo žádné odezvy, zatímco vůči informátorce jsou hranice nastaveny jinak a tolerováno je méně. Vnímaný rozdíl v tom, co je komu prominuto, vede informátorku k tomu, že napětí spojuje s etnicitou.

Podobnou úvahu o dvojím metru, byť mimo otevřený konflikt, vznáší i R2. U souseda, který, dle jejích slov, v přízemí chová psy, nevětrá je a šíří se z toho zápach, jež nikdo neřeší, bezprostředně poměřuje, co by následovalo v jejím případě:

„Kdybychom udělali něco my, tak jsme venku z baráku.“ (R2)

I zde jde o vnímaný nepoměr v tom, co je komu tolerováno, a i zde jej informátorka spojuje se svým postavením. Táž logika, totiž že za srovnatelné jednání hrozí romské domácnosti přísnější důsledky než ostatním, se tak objevuje ve dvou nezávislých výpovědích. Vedle úvah o dvojím metru je patrné i tišší vyloučení z běžného sousedského soužití, zvláště tam, kde je informátor v domě jedinou romskou domácností. R2 popisuje svoji zkušenost spíše jako rozptýlenou atmosféru než jako jednu konkrétní událost.

„Romka, ta bydlí, ta je někde dole, a s tou se vůbec nebavíme. Tam Romy nepotkávám. Tam je právě nechtějí, my jsme se až divili, že nás vůbec, že jsme ten byt vůbec dostali, protože tam Romy nechtějí. Na tom sídlišti.“ (R2)

R2 také v rozhovoru zmiňuje, že jí někdo po dva měsíce opakovaně strhával jmenovky ze dveří, schránky i zvonku. Podle jejích slov však netuší, kdo za tím stojí. Tuto zkušenost sama s etnicitou nespojuje, ačkoli se jinde v rozhovoru na etnický rozměr soužití v domě i na sídlišti opakovaně odkazuje. Totéž platí pro R6, který popisuje ničení schránky, aniž by mu přisuzoval etnický motiv.

Tyto dílčí každodenní konflikty, pokud jsou rámované po etnické linii, od zavíraných dveří po sdělení „tady nebydlíš“, lze číst jako průběžné kreslení symbolické hranice mezi „námi“ a „těmi druhými“, jejíž tíha nespočívá v jednotlivém aktu, ale v tom, že se z pojmového rozlišení stává reálné vyloučení z obyčejných samozřejmostí společného bydlení. Tato symbolická hranice se přitom proměňuje v hranici sociální,¹¹ tedy v nerovný přístup ke statku, jímž je samo sousedské soužití.

Ostatní sousedské potíže informátoři sami etnicky nerámují. R3 popisuje dramatickou událost zahrnující vykopnuté dveře jako záležitost konkrétního souseda a výslovně uvádí, že se v Písku s odlišným zacházením kvůli původu nesetkává:

„Že tady to vůbec není takhle. Že nějaký rasismus nebo nějaký, že by se ke mně chovali jinak, protože jsem Rom... ne, tady to je málo.“ (R3)

Důležité je se zároveň zaměřit i na to, jakým způsobem informátoři vzniklé konflikty řeší. To se samozřejmě různí, a v jejich srovnání vystupuje obecnější rys. Tím rysem je, že možnost zvládnout konflikt vlastními silami není mezi informátory rozložena rovnoměrně a v části případů závisí na vnější pomoci. R3 řešila incident s vykopnutými dveřmi svépomocí a přivoláním policie:

„Eh, ale jeden tady, jsme měli problém, s jedním sousedem, ten bydlí nad náma, a on nám vykopl dveře. [...] No a potom mamka šla vlastně, že už jde domů, sáhla na kliku, a najednou rána a prorazilo se to, jako ty dveře, že tam zůstala díra a futra se jako rozbily. [...] Takže jsme nechali zavřený dveře a zavolali jsme rychle policajty.“ (R3)

Problém nakonec dokázali vyřešit domluvou, s účastí partnera informátorky. Vztahy se pak vyjasnily. Dnes se s tímž sousedem na chodbě zdraví. Jinde se informátoři naopak obracejí na pracovníci projektu, zejména tam, kde je majitel pasivní. R6 popisuje, že řešení hledá u pracovníků, protože majitelka podle jeho slov není v tomto ohledu aktivní:

„Domovníka nemáme, ale jako s kým to řeším, tak je to tady s vašima kolegama. Ale s majitelkou jako taky někdy, ale ta moc není taková, víte, jak to myslím, že něco bude řešit. [...] některý věci nechává plavat, že jo, tak to radši tady s [pracovníci].“ (R6)

U R5 se na urovnání konfliktu podílela pracovnice spolu s majitelkou. Zvládnout konflikt vlastními silami přitom není vůbec samozřejmé. Může existovat množství potenciálních bariér. R5 omezuje jazyková bariéra, a na dotaz, zda by situaci vyřešila i bez pracovnice, odpovídá, že nikoli. A doplňuje:

„No, pomohlo, protože já moc jako ty český slova neznám, strašně se mi to plete.“ (R5)

Doprovodná práce pracovníků zaměstnaných v projektu zde tedy nevystupuje jako doplněk, ale jako nosný prvek, bez něhož by část konfliktů zůstala neřešena.

Další osou je vztah s majitelem, na němž do značné míry závisí pocit jistoty a který má přitom klient (nájemník) mnohdy jen málo ve své moci. Výpovědi k tomu tématu se v našem šetření výrazně liší. U R3 vystupuje majitel jako opora, v den incidentu přijel a ani dřívější požár v bytě podle jejího popisu

¹¹ LAMONT, Michèle a Virág MOLNÁR. *The Study of Boundaries in the Social Sciences*. Online. Annual Review of Sociology, 2002, roč. 28, s. 167–195. ISSN 0360-0572. Dostupné z: <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.28.110601.141107>. [citováno 2026-07-28].

nevedl k vystěhování. U R1 je vztah takřka žádný, majitele nikdy neviděl, a přesto z toho neplyne nejistota, dokud nepřijde výpověď. U R8 posiluje důvěru okolnost, že se majitel stěhuje do téhož domu. Naproti tomu R2 majitele nezná a spojuje s ním trvalou obavu, protože podle ní může přijít kdykoli a domácnost se může ocitnout bez bydlení. Mezi těmito polohami stojí majitel pasivní, jehož (alespoň částečný) nezájem, jako u R6, fakticky přesouvá řešení problémů na pracovníci.

Tyto rozdílné zkušenosti nespojuje ani tak chování jednotlivých majitelů, jako spíše skutečnost, že jistota, kterou nájemník v bydlení pociťuje, zde není zaručena, nýbrž závisí na povaze a dobré vůli konkrétního pronajímatele. Bydlení u soukromého majitele tak zůstává jistotou podmíněnou a ve výsledku nahodilou. Projekt tuto nahodilost zmírňuje, když aktivně vstupuje do vztahu mezi pronajímatelem a nájemníkem. A může v konkrétních situacích fungovat jako mediátor. Zároveň je z podstaty projektu patrné, že tato situace netrvá věčně.

Zjištění z provedených rozhovorů: Vztah k bydlení jako k domovu

Předchozí části sledovaly zkušenosti informátorů s hledáním bydlení a se vztahy, do nichž po nastěhování vstoupili. Tato následující část si klade otázku, zda a jak se získané bydlení stává domovem. Z výpovědí (a nejen z nich) je patrné, že domov není totéž co byt, se všemi jeho parametry. Domov je něco, co se utváří v praxi. Co si teprve vytváří ten, kdo v něm žije. Že se z bytu stává domov teprve skrze to, co s ním a v něm člověk dělá, je rozpracováno i v literatuře,¹² ze které toto výzkumné šetření částečně vychází ve svém záměru. Co konkrétně dělá domov domovem, jsme v provedených rozhovorech identifikovali a roztříbili podle jednotlivých rysů. Stejně tak jsme ale zaznamenali i případy toho, co pocitu domova brání.

Domov jako něco, co se dělá

Silnou zkušenost nám v oblasti toho, jak se vytváří domov, ukazuje R8. Ten, dle jeho slov vybydlený byt, do velké míry svépomocně zrekonstruoval. Nemluví přitom o nutnosti. Něčem, co musel odpracovat, aby v bytě mohl žít. Zkušenost vnímá pozitivně a opakovaně používá obrat „k obrazu svému“:

„Já jsem tam jako spokojenej, protože to mám takzvaně k obrazu svému, takže jsem spokojenej tady v tomhleto hledisku.“

[...]

¹² BERGSTEDT, Cecilia. *Hemkänslor: samtal och tankar om att skapa ett hem*. Online. Göteborg: Göteborgs Stadsmision, 2021. Dostupné z: <https://www.bostadforst.se/app/uploads/Hemkänslor-Bostad-Först.pdf>. [citováno 2026-07-28].

I: „Samozřejmě, je to přesně tak, jak uděláte si prostě, že bude zásuvka tam, tak tam bude. Jako nemusíte řešit jako prodlužovačky a nebo nějaký omezení, jinak že byla možnost si to dodělat a dostavit tak, jak bylo potřeba.“

T: „Já se zeptám, jestli je v tom bytě něco, co je pro vás opravdu důležité, co jako tam máte rád?“

I: „Dá se říct, že celej byt, protože jsem si ho upravit podle sebe.“ (R8)

Rekonstrukce přitom nebyla kosmetická. Podle informátora byl byt předtím „vybydlenej“, opravovaly se zdi, budovala se nová koupelna a kuchyňská linka, připojovala se voda a elektřina. Svoji spokojenost R8 odvozuje právě z této účasti a aktivního rozhodnutí, jak má byt vypadat. To zároveň částečně staví do kontrastu s bydlením v bytovém domě, kde je prostor už hotový a možnosti zásahu z jeho strany malé:

„[...] to je kamennej barák, jiný žití, úplně jiný než v bytovce, jako když jste omezovaný realitním prostorem, kde je omezovaný, eh, že už je všechno vystavěný, tak tady jsem si to prostě udělal sám o sobě.“ (R8)

Nakolik je pro něj kontrola nad prostorem důležitá, ukazuje i to, že souběžně vyhrál konkurz na městský byt v panelovém domě, který ale odmítl. Jeho současný činžovní byt měl zároveň k dispozici vlastní malou zahrádku ve dvoře. A s ní i podobu bydlení, kterou by v panelovém bytě neměl. Zahrádku, ze které má pro osobní účely vymezenou část, popisuje takto:

„Ano, takový soukromý relax. Když přijdete ze zaměstnání, jako z práce, venku pěkný počasí, tak si vytáhnu čistě kávu, podám si to oknem, dám si to na stoleček.“ (R8)

Mísí se tu tedy potřeba vlastního prostoru, nad jehož podobou má kontrolu, a kde má možnost určitého uvolnění. Stojí za zmínku, že tentýž motiv, tedy vztah k domovu vyrůstající z toho, že si člověk prostor sám vytvořil, zaznívá i v již zmíněném textu Cecilie Bergstedt o vytváření domova u nájemníků v podobném typu projektu. Tamní nájemník shrnuje, že si všechno udělal sám a nikdo jiný mu do zdi nezasahoval, a právě proto je to jeho domov.¹³ Stejný mechanismus, byť u pronajatého a ne tak výrazně upravovaného bytu, popisuje R3. Po nastěhování si byt přizpůsobila:

I: „Dali jsme novou linku. Ta byla hnědá tady původně, jako desku. Co je tady ještě nového? Všechny ty dekorace, to jsme dělali. Eh, v obýváku sedačku, že jo, nábytek a tak. No, všechno jsme si to tady dělali sami. Prostě tu dekoraci hlavně, no.“

T: „Mhm. Takže slyším, že je to pro vás důležitý, abyste se cejtla dobře, že si to můžete udělat podle svého?“

I: [souhlasně] „Mhm.“ (R3)

R3 tak otevřeně popisuje a potvrzuje, jakým způsobem s bytem pracuje, aby se v něm cítila dobře. Jak o něm uvažuje, jaké úpravy by ještě ráda udělala. Veškeré úpravy probíhaly se svolením majitele. Udělat si to „po svém“ může tak nést zásadní váhu v tom, jak se klienti v bytě cítí. Možnost aktivního

¹³ BERGSTEDT, Cecilia. *Hemkänslor: samtal och tankar om att skapa ett hem*. Online. Göteborg: Göteborgs Stadsmission, 2021. Dostupné z: <https://www.bostadforst.se/app/uploads/Hemkänslor-Bostad-Först.pdf>. [citováno 2026-07-28].

ovlivňování vlastního prostoru tak může mít vliv na pocit „domova.“ V souvislosti s tím i na celkové ukotvení a pocit jistoty a kontroly. Tím spíše u osob s nestabilní bytovou minulostí a negativními zkušenostmi souvisejícími s bydlením. Vlastní kontrolu nad podmínkami bydlení přitom uplatnila už při rozhodování o stěhování, když si prosadila konkrétní podmínky jako nepodkročitelné.

I u jiných informátorů se objevují stejné tendence. Např. u R5 v menším měřítku a v mezích toho, co dovolí majitelka. I tak ale měla možnost udělat v bytě znatelné úpravy:

„Jo, vlastně tady byl koberec zelenej a mně se nelíbil, tak jsme ho prostě vytáhli, dali pryč. [...] Já jsem chtěla furt novou sedačku, protože tady byla jenom taková menší a já jsem chtěla větší. Tak jsem si vlastně sehnala sedačku.“ (R5)

Rozsah je tu užší, byt je pronajatý a část úprav podléhá svolení, směr je ale stejný. I drobný zásah, jako je odstranění koberce nebo dotaz na tapetu, je způsobem, jak prostor udělat svým. V kontextu R5 možná o to důležitější, kvůli dlouhodobě špatným sousedským vztahům. Pocit kontroly alespoň nad jinými aspekty bydlení tak může být klíčový.

Protipólem je R4, která se ocitla v situaci akutní ztráty bydlení a domácnost musela s nezletilými dětmi byt přijmout bez ohledu na to, nakolik odpovídal jejím představám o domově.

I: „Oni jenom řekli, že se budem stěhovat, ale neřekli mi kam.“

Byt dle jejích slov předem neviděla, neměla možnost o místě bydlení příliš rozhodovat, a alternativou k nastěhování bylo podle ní ocitnout se na ulici. Snad i proto si byt neupravuje. Mluví o tom, že si nechce byt nikterak uzpůsobovat, když v něm nechce zůstat. Zároveň ale má výrazně limitované možnosti, jak dosáhnout alternativy. Ona sama domov spojuje s vesnicí, se zvířaty a s rodinným domem, o který přišla, tedy s prostředím, které v současném bydlení postrádá. Zatímco u některých informátorů je domov tím, co si v bytě vytvořili, u R4 je domovem to, co bylo ztraceno. Bydlení, o němž nemohla rozhodnout a které nemůže utvářet, jí zůstává cizí. Táž zkušenost, kdy se byt bez možnosti volby a vlastního zásahu nestane domovem, je popsána i v citované literatuře, kde nájemníci mluví o dřívějším bydlení jako o pouhém „přespávacím místě“. ¹⁴ Napříč těmito případy se ukazuje, že o vztahu k domovu nemusí rozhodovat ani tak standard bytu jako spíše to, nakolik si jej člověk může přizpůsobit a nakolik o něm sám rozhoduje. A tam, kde tato možnost chybí, může zůstat byt místem, kde se bydlí, ale ne domovem.

Co domov znamená

Informátoři nevypovídali jen o tom, jak se domov dělá. Reflektovali i to, co pro ně domov znamená. Odpovědi na otázku, čím by domov shrnuli v krátkém vyjádření, se různí, ale dají se číst jako několik poloh téhož chápání. První z nich je vztahová, kdy domov splývá s blízkými lidmi. R1 např. odpovídá jednoduše „Rodina.“ Podobně se vyjadřuje i R3:

¹⁴ BERGSTEDT, Cecilia. *Hemkänslor: samtal och tankar om att skapa ett hem*. Online. Göteborg: Göteborgs Stadsmision, 2021. Dostupné z: <https://www.bostadforst.se/app/uploads/Hemkänslor-Bostad-Först.pdf>. [citováno 2026-07-28].

„Já to říkám furt takhle. Domov je tam, kde je rodina. Takže takhle.“ (R3)

Důraz na rodinu byl přítom v rozhovoru patrný i v jiných kontextech. Tady se stává přímo součástí toho, jak je rámován domov. U R6 má tato poloha osobnější zabarvení. Domov spojuje s tím, že poté, co měl podle svých slov obtížné dětství, má konečně něco svého a buduje vlastní rodinu. Jedním slovem to ale zachytit nedokáže, na přímou otázku odpovídá, že neví, jak to říct. Vztah k domovu u něj spíše zaznívá nepřímě, jako „pouto“ k bytu nebo jako pocit při návratu, kdy si s partnerkou řeknou, že „domov je domov“.

Jako motiv se v rozhovorech vrací jistota a bezpečí. Pro R2 je domov v jednom slově „jistota“, kterou vzápětí propojuje s rodinou:

„Jistota. Jistota mít domov, rodinu u sebe, dcery.“ (R2)

Podobně postupuje R7, u něhož se odpověď rozvíjí od útulnosti k jistotě a bezpečí:

„No, útulno. [...] Jistota. [...] Takový nějaký bezpečí, no. A nevím, jestli bych to řekl jedním slovem, jakože mám všechno jako po ruce.“ (R7)

Tato poloha odpovídá tomu, jak domov popisuje i sociologie domova, tedy jako místo spojené především s jistotou a bezpečím a se zakotvením vlastní identity.¹⁵ V některých případech se u našich informátorů přitom zdá, že jistota nevystupuje ani tak jako obecná hodnota, spíše jako něco, co dosud nebývalo samozřejmé. Naznačuje to způsob, jímž o ní mluví R2. Nespojuje ji totiž ani tak s bytem, jako s tím, že rodina zůstane pospolu. Jinde v rozhovoru vysvětluje, že ztráta bydlení by mohla znamenat ocitnout se na ulici nebo být „rozdělení s manželem a dětmi“. Jistota domova tak u ní může znamenat spíše konkrétní obavu, jestli domácnost zůstane pohromadě a nebude se muset znovu stěhovat.

Jako význam domova se opakovaně vrací i klid a „pohoda“. R8 shrnuje domov slovy „klid, pohoda, domov“ a R5 odpovídá „pohoda, klid“, hned ale dodává, že právě klid v současném bydlení nemá:

„Pohoda, klid. No, ne až takový moc klid tady nemám, no. Tak to jsou ty děti a sousedi.“ (R5)

Výpověď R5 je zajímavá v tom, že ideál domova a jeho každodenní naplnění se u ní rozcházejí. Domov definuje jako klid, jehož se jí kvůli sousedům nedostává. A přesto k bytu samotnému, který si částečně upravila, určitý vztah má. Vztah k bydlení a nenaplněný ideál domova tak v jejím pojetí mohou existovat vedle sebe. U R4 se naproti tomu domov neváže na byt, ale na určité prostředí a způsob života. Domovem je pro ni vesnice se zvířaty a se zahradou, tedy to, co v současném bytě postrádá a k čemu se chce vrátit.

¹⁵ srov. KELLER, Jan. *Posvícení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 978-80-7419-155-8.

Předměty, které domov nesou

Jednotlivé významy domova se v bytě zhmotňují do konkrétních předmětů a praktik. Ty přitom nebývají velké ani nákladné. A spíš než standard bytu vypovídají o tom, kdo v něm žije. Jak vypovídá např. R1:

„Teď jsem si koupil kytky. [...] To, co se mi líbí. Tak ono to tak ožíví. [...] Ono je to takový smutný bez těch kytiček.“ (R1)

Zde jsou to tedy květiny, bez nichž mu bydlení připadá neúplné. Nejde o vybavení v pravém smyslu, ale o maličkost, která teprve dělá z bytu obývaný prostor a která zároveň udržuje kus kontinuity s tím, jak člověk žil dřív. V jiné podobě se kontinuita objevuje u R3, která si do nového bytu přenesla část zařízení z předchozího bydlení, tedy dekorace, sedačku, postel a komodu. Pro člověka, který se opakovaně stěhoval, mohou takové věci být způsobem, jak zařídit, aby stěhování neznamenalopokaždé začínat od nuly.

U jiných informátorů mají takové předměty blíž k tomu, čím se člověk zabývá a co ho vystihuje:

„Moje priorita, moje priorita jenom je vlastně piano. [...] Hraju, hraju, takže asi tohle je to jenom jediná věc, no, mě nic nenapadá.“ (R6)

„Prostě starej stůl, televize, akvário, počítač, jo, a hudba no. [...] Já jsem takovej blázen přes hudbu, jo, takže takovou jako aparaturu.“ (R7)

Pro R6 je to piano, které označuje za svoji prioritu. R7 sám sebe označuje za „blázna přes hudbu“ a jmenuje vybavení. Tyto předměty a praktiky mají společné to, že do bytu vnášejí kontinuitu s dosavadní identitou nebo komfort, který si člověk nárokuje. Podobně jako u úprav prostoru v předchozí části jde o způsob, jímž se informátoři do bydlení vpisují a činí je svým.

Co domovu brání, i když je byt zajištěn

V předchozích částech jsme se snažili ukázat, jak se domov utváří, co znamená a co nese jeho význam. Nevěnovali jsme se ale zatím faktorům, které pocitu domova brání. V našich datech se pocit domova neutváří tam, kde informátor bydlí v trvalém strachu a sám se v bydlení omezuje. Nejrozvinutěji to popisuje R2. Na otázku, zda se v bytě cítí doma, odpovídá:

„Jako není nám tam špatně, ale jako doma se tam necítíme.“ (R2)

Když má vysvětlit proč, míří nejprve k tomu, co jí schází z dřívějšího, materiálně horšího bydlení:

„Asi mít kolem sebe rodinu. Určitě. [...] Bydleli jsme na [sídlšti], že jsme se scházeli. Jo, že i když to bylo to místo špatné, tak nám bylo dobře, protože jsme byli s tou rodinou, a tady nikdo není. Tady, nedej bože, že mi dojde sůl a stává se to. Stane se to jednou každému. No, musím si utíkat jí koupit, protože já bych si nedovolila zaklepat na sousedy, že mi něco došlo.“ (R2)

Domov u ní tedy neruší stav bytu, ale odříznutí od blízkých, které dřív měla nadosah. V dřívějším bydlení, které sama označuje za horší, jí pocit domova dávala přítomnost rodiny a běžná sousedská vzájemnost. Tady se ale necítí natolik doma, aby si dovolila i tak banální gesto, jako je požádat souseda

o sůl. K této izolaci se přidává druhá vrstva, totiž že se rodina musí v bytě neustále hlídat a držet zpět i v tom, co by jinde bylo samozřejmé:

„Písničky pomalu vůbec, a to my milujeme hudbu. To je taky omezené hodně. To kouření je hodně omezené, jako bojíme se i toho. Jako je toho dost, no.“ (R2)

Toto sebeomezování má konkrétní důvod. Jako jediná romská domácnost v domě má R2 pocit, že by je případná stížnost mohla stát bydlení. Spojuje to přímo se svou etnicitou, když říká, že se bojí, „že by na nás přišli hned“. Strach se přitom neupíná jen k sousedům, ale i k majiteli. Toho R2 osobně nezná, a to proto, že vztah s pronajímatelem dosud zprostředkovávala organizace. Dokud projekt trval, znamenalo to jistotu, protože mezi domácností a majitelem někdo stál. S jeho koncem ale tato vrstva mizí a zůstává přímý vztah k někomu neznámému:

„Může přijít majitel kdykoliv a my jsme venku. Jako tohohle se hodně bojíme. A proto bych chtěla zpátky k městu, jenže to se nám asi už nikdy nepovede.“ (R2)

Obecní bydlení, k němuž se informátorka upíná, je přitom podle šetření mezi pracovníky pobočky spojeno s překážkami, které klienti nejsou schopni překonat, například s podmínkou bezdlužnosti nebo se způsobem přidělování bytů.¹⁶ Izolaci i strach nakonec R2 shrnuje jediným slovem:

„My jsme tady hodně uzavření. To je ten strach právě. Není nám tam špatně, ale jsme hodně omezení.“ (R2)

Obdobnou zkušenost, kdy pocit trvalého dohledu a hrozby ztráty bydlení stojí v cestě vytvoření domova, popisuje u nájemníků ve švédském programu podpory bydlení Cecilia Bergstedt.¹⁷ Podobně, byť mírněji, brání pocitu domova okolí i u R5. Klid a pohodu, které klade do jádra toho, co pro ni znamená domov, jí nedovolují soustavné konflikty se sousedy popsané v části o sousedských vztazích. I když si byt částečně upravila a určitý vztah k němu má, napětí v domě drží pocit domova neúplný.

Bydlení je přitom prožíváno i tělesně. R4 spojuje se současným bytem opakovanou ztrátou hlasu:

„Vždycky tam ztratím hlas, na hlasivkách, nemluvím vůbec.“ (R4)

Dodává, že se u ní i u dcery objevily záněty, jimiž dříve netrpěly, a i ty přisuzuje danému prostředí. Jde o její vlastní výklad, přesto vypovídá o tom, jak dané bydlení prožívá. Totiž jako prostředí, které jí nesvědčí a k němuž si vztah nevytváří. Tělesná nepohoda a chybějící kontrola nad bydlením, popsána dříve, se u ní setkávají v témže bytě, který zůstává cizí.

Napříč tímto tématem se ukazuje, že domov závisí na několika věcech zároveň. Vzniká tam, kde si člověk může prostor přizpůsobit a rozhodovat o něm, kde má kolem sebe blízké a kde se cítí bezpečně, a nedaří se mu tam, kde některá z těchto podmínek chybí. Zajištěný byt je proto začátek, ne záruka domova.

¹⁶ ROMODROM, o.p.s. *Bariéry v přístupu k bydlení: Situační a systémové poznatky z lokální praxe ve městě Písek*. Situační analýza. Písek: Romodrom, o.p.s., 2025. Projekt reg. č. CZ.03.02.01/00/22_101/0001048.

¹⁷ BERGSTEDT, Cecilia. Hemkänslor: samtal och tankar om att skapa ett hem. Online. Göteborg: Göteborgs Stadsmission, 2021. Dostupné z: <https://www.bostadforst.se/app/uploads/Hemkänslor-Bostad-Först.pdf>. [citováno 2026-07-28].

Role doprovodné práce a konec projektu

V předchozích částech se opakovaně objevovali pracovníci projektu, ať už jako prostředníci ve vztahu k majiteli a sousedům, jako překladatelé mezi klientem a institucemi, nebo jako opora tlumící nejistotu soukromého nájmu. Tato část se na onu roli dívá přímo a ptá se, co pro informátory znamená její blížící se konec. Nejde přitom o hodnocení služby, nýbrž o to, jak doprovodná práce vystupuje v jejich vlastní zkušenosti s bydlením. Vzhledem k tomu, že rozhovory vedli pracovníci téže organizace, je zároveň na místě číst kladná vyjádření obezřetně, s vědomím možného vlivu vděčnosti a zdvořilosti.

V některých výpovědích vystupuje organizace vůbec jako cesta k bydlení v situaci, kdy člověk neměl kam jít. Nejzřetelněji to popisuje R3.

„Takže jsme se museli rychle přestěhovat, no. Jenže jsme neměli kam, bylo to narychlo strašně. Takže [pracovnice] nás jakože zachránila, no, že nám našla rychle tenhle byt.“ (R3)

V běžném provozu pak pracovníci fungují jako prostředníci mezi nájemníkem a majitelem. Nejkonkrétněji to popisuje R8, u něhož organizace řeší technické závady napřímo s pronajímatelem:

„Oni spolupracují s majitelem, to znamená, když je nějaký problém, já to tady sdělím na Romodromu a Romodrom kontaktuje toho majitele, aby řešil ten problém. Jako třeba příklad, byly ze začátku problémy s plynovým kotlem, že se dlouho nepoužíval, jsme to tady řešili, vyřešilo se to prostě okamžitě během dvou dnů.“ (R8)

Nájemník se tak s majitelem nedostává do přímého jednání a problém se vyřeší přes organizaci. Jde o tutéž zprostředkující roli, která se objevila už dříve u R6, kde pracovnice zastupovala pasivního majitele, a u R5, kde spolu s majitelkou urovnala sousedský konflikt a zároveň klientce pomohla překlenout jazykovou bariéru.

Z této zprostředkující role plyne pro klienty pocit jistoty, nejsilnější tam, kde by přímé jednání s majitelem bylo obtížné. R2 ji popisuje jako záruku, že v případě potíží nezůstane bez pomoci:

„Tady jsme měli tu vaši podporu, velkou podporu. [...] I když se budu třeba muset vystěhovat z vaší strany, tak že mi dáte nějaký ten čas, anebo mi ještě najdete nějaké bydlení. S tímhle tím jsme si byli jistí.“ (R2)

Právě tato podoba podpory se s koncem projektu proměňuje, a R2 to prožívá jako ztrátu:

„Ted' nemáme ani tu jistotu, protože ten projekt končí. [...] To nás ted' hodně mrzí, hodně.“ (R2)

I když s koncem této části projektu nemusí veškerá podpora zaniknout, konkrétní zázemí, na které byla R2 zvyklá, se mění, což pro ni znamená menší jistotu než dosud. Věcněji, ale v témže duchu, mluví R8, který jinak působí soběstačně a přesto by uvítal, aby nějaká lehčí forma spolupráce pokračovala i po skončení této části projektu, hlavně při jednání s majiteli:

„No, díky tomu, že projekt ted'kom tady tato část končí [...] bylo by dobrý prostě, kdyby byla možnost, jakože asi není, jako aby dál se nějakým způsobem spolupracovalo na té koleji, co jsme byli, jako co se týče těch majitelů, a tak dále“ (R8)

Ne u všech ale konec projektu vyvolává obavy. R1, který s majitelem rovněž nejedná napřímo a vše dosud řešil přes pracovníci, zůstává klidný a uvádí, že dokud ho majitel nebude chtít vystěhovat, obavy nemá. R1 a R2 se přitom v mnohém liší, R1 bydlí sám a vyhovuje mu spíše anonymita, R2 je romská domácnost, která popisuje opakované odmítání při hledání bydlení. Míra obav se mezi informátory liší.

Napříč těmito výpověďmi se ukazuje, že význam doprovodné práce v klientské zkušenosti neleží jen ve zprostředkování bytu, ale i v průběžné mediaci a v tom, že mezi nájemníkem a majitelem někdo stojí. Se změnou této podpory se část odpovědnosti za tento vztah vrací zpět na nájemníka, což může znamenat větší nejistotu zvláště pro ty, kdo jsou na trhu s bydlením ve slabší pozici a mají méně alternativ.

Závěr

Šetření se zaměřilo na klienty projektu v období, kdy již měli zajištěné bydlení. Tato časová pozice umožnila sledovat obě fáze zároveň, tedy retrospektivní pohled na hledání bydlení i zkušenost s bydlením následným. Z výpovědí vyplývá, že nastěhování do bytu se předchází zkušenost neuzavírá, nýbrž nabývá jiné podoby. Znevýhodnění, které informátoři popisují při hledání bydlení, pokračuje i uvnitř získaného bydlení. U části z nich se objevuje ve vztazích se sousedy, v úvahách o tom, co je komu tolerováno, nebo v obavě, že by je jediná stížnost mohla stát bydlení. To se pak promítá až do toho, nakolik se v bytě chovají volně a zda o něm mluví jako o domově. V tomto smyslu není hledání bydlení a život v něm dvojicí oddělených fází, ale spíše jedním kontinuem.

Společným jmenovatelem většiny popisovaných zkušeností je podmíněnost. Nájem u soukromého majitele je podmíněný jeho povahou a ochotou, kterou si informátor nevybírám. Přijetí okolím je podmíněno tím, že člověk prokáže svou slušnost. A pobyt v bytě se u některých informátorů jeví jako podmíněný tím, že nezavdají příčinu ke stížnosti. Domov přitom podle výpovědí vzniká z opaku, tedy z možnosti prostor si upravit, rozhodovat o něm a chovat se v něm bez obav.

Tento pohled na domov odpovídá tomu, jak jej chápe typologie ETHOS organizace FEANTSA. Ta rozumí domovu ve třech oblastech, jejichž absence může vést k bytové nouzi, totiž v oblasti fyzické, tedy mít přiměřené bydlení k výlučnému užívání, v oblasti sociální, tedy mít prostor pro soukromí a udržování vztahů, a v oblasti právní, tedy mít právní důvod k užívání. Zkušenosti informátorů se dají číst touž optikou. Zajištěný byt naplňuje oblast fyzickou a nájemní smlouva zakládá i oblast právní. Ta je ovšem u části informátorů naplněná spíše formálně než v prožitku, neboť právní titul mají, a přesto žijí s vědomím, že o bydlení mohou přijít a že jeho udržení nezávisí jen na nich. Jistota, kterou má právní oblast představovat, se tak sama stává zdrojem napětí. K tomu se přidává nenaplněná oblast sociální, tedy napětí se sousedy a pocit, že v bytě nelze být bez dohledu sám sebou. Bydlení proto může být zajištěné z hlediska fyzického i právního, a přesto nebýt prožíváno jako domov. Zajištěný byt je v tomto smyslu začátkem, ne zárukou domova.

Za pozornost stojí zejména motiv slušnosti, který se v rozhovorech opakovaně vrací. Informátoři, u nichž se objevuje, jím zdůvodňují, proč by měli být přijati, a vymezují se skrze něj vůči obrazu problémových nájemníků. Šetření realizované formou mystery callů, tedy simulovaných telefonátů pronajímatelům, zaznamenalo tutéž kategorii vyslovenou z druhé strany, kdy soukromí pronajímatelé

podmiňovali svůj souhlas právě tím, zda jsou zájemci „slušní“.¹⁸ Samotný požadavek na řádné chování nájemníka není nijak neobvyklý. Podstatné je ale to, komu je kladen a za jakých okolností. V našich datech vystupuje slušnost jako něco, co je třeba teprve prokázat, a to vůči předem existujícímu podezření. Informátoři nepopisují situaci, v níž jsou hodnoceni podle svého jednání, nýbrž takovou, v níž musejí vyvracet očekávání spojené s jejich etnicitou. Podobným způsobem se doplňují i další zjištění. Jedna z informátorek popisuje, že se u ní po opakovaném telefonování bez odezvy dostavilo očekávání, že se pronajímatel neozve. Zmíněné šetření pomocí mystery callů zachytilo tentýž vzorec. U realitních makléřů se příslib zpětného kontaktu, který nebyl naplněn, objevoval výrazně častěji vůči volající romského původu než vůči volajícímu z majority.¹⁹ Šetření mezi pracovníky pobočky, které se zaměřovalo na institucionální a tržní prostředí, pak popisuje trh, na němž si pronajímatelé mohou vybírat.²⁰ Perspektiva klientů k tomu přidává rozměr, který zbylé dvě sondy zachytit nemohou, tedy jak taková zkušenost vypadá zevnitř a co s člověkem činí, pokud se opakuje.

Je třeba zdůraznit, jak je toto šetření omezené. Nepracujeme s prokázaným jednáním pronajímatelů či sousedů, ale s tím, jak jej informátoři vykládají. V řadě situací nelze rozhodnout, zda za odmítnutím stálo uvedené kritérium, nebo něco jiného. Toto rozlišení naše data neumožňují a ani si je nekladla za cíl. Podstatné je také složení vzorku. Přibližně polovina informátorů se hlásí k romské etnitě. Právě u nich se koncentruje téměř vše, co text popisuje k etnicky podmíněnému odmítání. U informátorů, kteří do projektu vstupovali po výkonu trestu, vystupují do popředí bariéry jiné povahy. Zjištění o diskriminaci proto nelze vztahovat na klienty projektu jako celek. Nerovnoměrné je i to, kolik prostoru zaujímají jednotlivé výpovědi. Části textu o odmítání při hledání bydlení a o překážkách vzniku domova se opírají výrazně o několik nejrozvinutějších výpovědí. Naproti tomu otázka domova se ukázala jako společná napříč vzorkem a nejvýraznější doklady kontroly nad bydlením i jejího chybění pocházejí z různých jeho částí.

Z toho, co informátoři popisují, vyplývá několik otázek, které tento text neřeší, ale otevírá. Jednou z nich je, jak naložit se skutečností, že jistota v soukromém nájmu závisí na konkrétním pronajímateli. Další je, co se stane s vazbou mezi nájemníkem a majitelem ve chvíli, kdy mezi nimi přestane někdo stát. A konečně, jedna z informátorek vidí východisko z nejistoty v návratu k obecnímu bydlení, přičemž šetření mezi pracovníky pobočky ukazuje, že i to je spojeno s, pro klienty těžko překonatelnými, překážkami. Z pohledu podpory z toho plyne, že samotné zajištění bytu nemusí stačit. Má-li se z bydlení stát domov, který si klient udrží, je potřeba věnovat pozornost všem třem oblastem zároveň, tedy vedle fyzického zajištění i právní jistotě a sociálnímu zázemí, v němž se odehrává každodenní soužití.

¹⁸ ROMODROM, o.p.s. *Zpráva z výzkumného šetření realizovaného v projektu Housing First Písek*. Interní výzkumná zpráva. Písek: Romodrom, o.p.s., 2024. Projekt reg. č. CZ.03.02.01/00/22_101/0001048.

¹⁹ ROMODROM, o.p.s. *Zpráva z výzkumného šetření realizovaného v projektu Housing First Písek*. Interní výzkumná zpráva. Písek: Romodrom, o.p.s., 2024. Projekt reg. č. CZ.03.02.01/00/22_101/0001048.

²⁰ ROMODROM, o.p.s. *Bariéry v přístupu k bydlení: Situační a systémové poznatky z lokální praxe ve městě Písek*. Situační analýza. Písek: Romodrom, o.p.s., 2025. Projekt reg. č. CZ.03.02.01/00/22_101/0001048.

Použitá literatura

BERGSTEDT, Cecilia. *Hemkänslor: samtal och tankar om att skapa ett hem*. Online. Göteborg: Göteborgs Stadsmission, 2021. Dostupné z: <https://www.bostadforst.se/app/uploads/Hemkänslor-Bostad-Först.pdf>. [citováno 2026-07-28].

FEANTSA. *ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR*. Online. Brusel: FEANTSA. Dostupné z: <https://www.feantsa.org/files/Home/ETHOS/PDFS/Languages/Czech.pdf>. [citováno 2026-07-28].

FRA. *Roma in 10 European Countries*. Online. Vídeň: European Union Agency for Fundamental Rights, 2022. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results_en.pdf. [citováno 2026-07-28].

KELLER, Jan. *Posvácení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 978-80-7419-155-8.

LAMONT, Michèle a Virág MOLNÁR. *The Study of Boundaries in the Social Sciences*. Online. Annual Review of Sociology, 2002, roč. 28, s. 167–195. ISSN 0360-0572. Dostupné z: <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.28.110601.141107>. [citováno 2026-07-28].

PASCOE, Elizabeth A.; SMART RICHMAN, Laura. *Perceived discrimination and health: A meta-analytic review*. Online. Psychological Bulletin, roč. 135, č. 4, s. 531–554, 2009. Dostupné z: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2747726/pdf/nihms134591.pdf?fbclid=IwAR074q0vZrDu6l88_HMj1NGeLi6LWxiNVODaE9kOB5EQovjdO0FORw6tqQ. [citováno 2026-07-28].

RAABE, Tobias a Andreas BEELMANN. *Development of Ethnic, Racial, and National Prejudice in Childhood and Adolescence: A Multinational Meta-Analysis of Age Differences*. Online. Child Development, 2011, roč. 82, č. 6, s. 1715–1737. ISSN 0009-3920. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01668.x>. [citováno 2026-07-28].

ROMODROM, o.p.s. *Zpráva z výzkumného šetření realizovaného v projektu Housing First Písek*. Interní výzkumná zpráva. Písek: Romodrom, o.p.s., 2024. Projekt reg. č. CZ.03.02.01/00/22_101/0001048.

ROMODROM, o.p.s. *Bariéry v přístupu k bydlení: Situační a systémové poznatky z lokální praxe ve městě Písek*. Situační analýza. Písek: Romodrom, o.p.s., 2025. Projekt reg. č. CZ.03.02.01/00/22_101/0001048.

Spolufinancováno
Evropskou unií

ROSBROOK-THOMPSON, James a Gary ARMSTRONG. *Respectability and boundary making on a superdiverse housing estate: The cross-racial deployment of intra-ethnic stereotypes*. Online. The British Journal of Sociology, 2022, roč. 73, č. 2, s. 259–272. ISSN 1468-4446. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12922>. [citováno 2026-07-28].